

Föreningen Sveriges Habiliteringschefer

Rikstäckande nätverk för habiliteringen i Sverige. Grundad 1994

Nationellt habiliteringsprogram för att understödja övergången från barn till vuxen

Antaget 2007

Reviderat 2015

Innehåll

1	Inledning.....	3
1.1	Bakgrund och syfte.....	3
1.2	Framgångsfaktorer i transitionsprocessen utifrån aktuellt kunskapsläge.....	4
1.3	Viktiga livsområden och kriterier på livskvalitet – att beakta i transitionsprocessen .	5
1.4	Samordning av insatser.....	5
2	Processteg från barn till vuxen.....	7
2.1	Processteg i förhållande till individens mål, grad av självständighet och delaktighet	7
3	Komma igång i processen.....	8
3.1	Komma igång i processen – underlättande faktorer.....	8
3.2	Komma igång i processen – tänkbara insatser.....	9
4	Vara på väg i processen.....	11
4.1	Vara på väg i processen – underlättande faktorer.....	11
4.2	Vara på väg i processen – tänkbara insatser.....	12
5	Steg 3 – Processen är nästan avslutad.....	14
5.1	Processen är nästan avslutad – underlättande faktorer.....	14
5.2	Processen är nästan avslutad – tänkbara insatser.....	15
6	Referenser.....	16
	Bilaga 1: Några vanliga frågor inför vuxenlivet – förslag på frågor som kan användas i informationsbrev till 16-åringar och deras föräldrar.....	17
	Bilaga 2: Shiers modell – en modell av delaktighet i fem nivåer.....	22

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Föreningen Sveriges Habiliteringschefer tar fram habiliteringsprogram som syftar till att utgöra underlag för habiliteringsverksamheter i det systematiska kvalitetsarbete som bedrivs i enlighet med Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (Socialstyrelsen, 2011). Detta habiliteringsprogram bygger vidare på de tidigare framtagna habiliteringsprogrammen *Nationellt habiliteringsprogram för att understödja övergång från barn till vuxen (Bohlin o.a., 2007) samt Nationellt Habiliteringsprogram för att understödja unga vuxna i processen till ett eget liv och till delaktighet i samhället (Karlsson, o.a., 2011).*

Detta habiliteringsprogram är ett ramprogram som ger exempel på insatser som kan användas inom habiliteringsverksamheter i syfte att stödja brukaren i olika processer för övergången från barn till vuxen. Programmet är utformat för att tillämpas oberoende av funktionsnedsättning och ålder.

Programmet syftar till att:

- utgöra ett stöd för det lokala kvalitetsarbete kring transition som pågår i det egna landstinget,
- utgöra ett stöd för habiliteringsverksamheterna att ge personalen verktyg att understödja brukare med funktionsnedsättningar i processen till eget liv och delaktighet i samhällslivet samt att
- öka förutsättningarna för likvärdiga habiliterande insatser.

Till skillnad från de EBH-rapporter som tas fram inom ramen för arbetet med evidensbaserad habilitering är habiliteringsprogrammets primära syfte inte att belysa evidens inom området.

De generella rekommendationer kring insatser som ges i detta habiliteringsprogram kräver anpassning till det lokala arbetet utifrån förutsättningarna i det egna landstinget.

Rekommendationerna riktar sig till habiliteringsverksamheterna. För verktyg som utarbetats för att stödja föräldrarna i barnets/ungdomens vuxenblivande hänvisas till RBU:s skrift *Ge mig vingar som bär– om transitionsprocessen mot vuxenlivet (Guide till föräldrar och andra betydelsefulla vuxna)* (RBU; Landstinget i Uppsala län, 2010) där en tidslinje utarbetad för föräldrar finns.

Transition är ett begrepp som används för den process det innebär att växa upp och flytta fokus från en barn- och familjecentrerad värld till en mer individcentrerad vuxenvärld. Ett barns liv är fullt av transitioner då det lär sig, anpassar sig, växer och utvecklas. Vissa transitioner sker naturligt och vissa kräver mer tålamod, uthållighet, förståelse och resurser. (Holmberg & Höglin, 2005)

Personer med funktionsnedsättning har inom de flesta områden sämre levnadsförhållanden jämfört med befolkningen i stort. Det visar sig framförallt inom områdena familjesituation, utbildning, arbete, ekonomi, fritid och hälsa.

Bland personer med funktionsnedsättning visar det sig att majoriteten är ogifta. Vad gäller boendesituationen är detta det enda område där situationen är likvärdig för personer med funktionsnedsättning som för de utan funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättning har oftare en lägre utbildningsnivå och en sämre ekonomi, där få har en löneinkomst. Många har en aktivitets- eller sjukersättning eller försörjningsstöd. Det är oklart om det handlar om en segregerad arbetsmarknad eller frånvaro av arbetsförmåga hos gruppen. Inom området fritid visar det sig att färre deltar i kultur och nöjesliv samt motion- och friluftsliv jämfört med befolkningen i stort. Inom området hälsa är användningen av läkemedel mot depression, ångest, sömnsvårigheter samt insjuknande i schizofreni eller psykoser mer än tre gånger så vanligt än hos befolkningen i stort, gäller främst personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd (Socialstyrelsen, 2010).

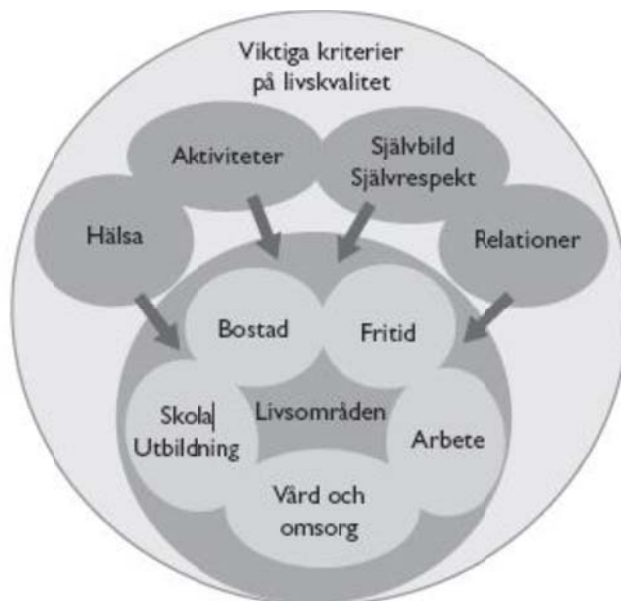
1.2 Framgångsfaktorer i transitionsprocessen utifrån aktuellt kunskapsläge

Nedan ges en beskrivning av framgångsfaktorer i transitionsprocessen från barn till vuxen:

- Unga personer behöver livskunskaper inom områdena självbild, familj, samhälle, arbete och fritid för att kunna gå in i vuxenvärlden med självkänsla. Unga personer med funktionsnedsättningar missar ofta viktiga erfarenheter som ungdomar utan funktionsnedsättningar gör. Ungdomarnas livskunskaper kan exempelvis stärkas genom att de får lära sig mer om sin funktionsnedsättning, att de får kunskap om hur arbetsliv och bostadsmarknad fungerar och att de får tillfälle att ställa frågor kring sex och samlevnad. (Holmberg & Höglén, 2005).
- För att det ska bli en lyckad transition bör den vara koordinerad, allsidig, funktionsbaserad, individ- och diagnosspecifik, fokuserad på att förebygga och bevara hälsa, tillgänglig för den unga och dennes familj (ibid.).
- Barn behöver tidigt lära sig fatta egna beslut, träna på att göra egna val och ta konsekvenser, lära sig att själva kommunicera med sina läkare, träna på att sköta vardagssysslor och förberedas på att bli aktiva medlemmar i samhället. Det är viktigt att planeringen för vuxenlivet startar tidigt, att planeringen är realistisk och positiv och att den innefattar förväntningar och hoppfullhet (ibid.).
- Att ha den enskilde i centrum, ha fokus på familjeprocessen, kulturellt hänsynstagande, rimligt, flexibelt, utgå från ett livsperspektiv, framtidsinriktat, ta vara på stödjande omgivningsfaktorer och erbjuda individuella val. (Stewart, o.a., 2009)

1.3 Viktiga livsområden och kriterier på livskvalitet – att beakta i transitionsprocessen

Om insatserna är bra eller dåliga kan endast värderas i förhållande till hur de sammantaget bidrar till målet att förbättra den enskildes upplevelse av livskvalitet. Socialstyrelsen lyfter fram fyra kriterier på livskvalitet; hälsa, aktiviteter (som den enskilde prioriterar), självbild och självrespekt (och trygghet) samt relationer (kontakter med familj, vänner, kollegor, grannar med flera). (Socialstyrelsen, 2008)

Figur 1: Socialstyrelsens modell över livsområden och centrala kriterier på livskvalitet (2008)

Dessa kriterier är viktiga för sig, men är dessutom avhängiga av varandra och måste beaktas i transitionsprocessen. För att få ett helhetsperspektiv på habilitering och formulera behov och mål för förbättrad livskvalitet krävs att livsområden och kriterier för livskvalitet som är relevanta i den enskildes liv vägs samman. Socialstyrelsen lyfter även fram fem livsområden; bostad, fritid, skola/utbildning, arbete, vård. Brukaren behöver skaffa sig kunskap inom dessa olika områden för att därigenom skaffa sig livskunskap. (Ibid.)

1.4 Samordning av insatser

Många personer med funktionsnedsättning har kontakt med flera aktörer som ska tillgodose personens olika behov. Barn och ungdomar med funktionsnedsättningar och deras familjer är ofta i behov av insatser från flera kompetensområden och verksamheter för att få en fungerande vardag. Då funktionsnedsättningen ofta medför svårigheter för den enskilde att organisera, ställs krav på att de verksamheter som ger insatser, samarbetar med varandra. Ofta är familjerna oförberedda på den annorlunda organisation som den vuxenorienterade vården har. Samhällsservice ändrar fokus från ett familjeperspektiv till ett individperspektiv och vänder sig direkt till den vuxne som nu förväntas ta ett eget ansvar. För många blir god man

en viktig resurs. Personen själv eller dennes företrädare kan begära en samordnad plan enligt SOSFS 2008:20 för att tydliggöra vem som ansvarar för vad och vilka insatser personen kommer att kunna få från olika aktörer. Det är myndigheternas ansvar, inte den enskildes, att hitta en arbetsmodell där de olika insatserna harmonierar med varandra. Att klara av att vara sin egen samordnare och företrädare, driva sina egna ärenden, själv fatta beslut, själv bedöma sitt hjälpbehov, skaffa information och sedan ansöka om stöd och service, ställer höga krav på individens kognitiva funktioner och exekutiva förmåga.

2 Processteg från barn till vuxen

2.1 Processteg i förhållande till individens mål, grad av självständighet och delaktighet

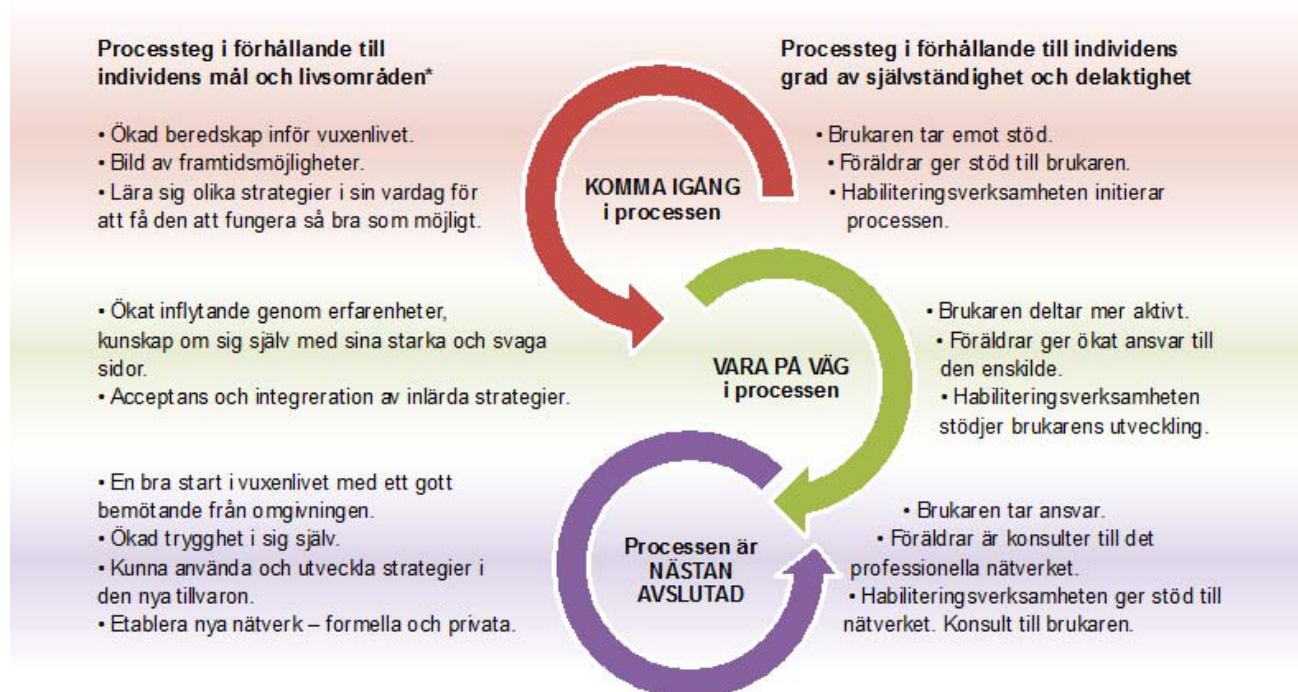
Det är *graden av självständighet/delaktighet* och *vilket mål personen har* som avgör var i transitionsprocessen den enskilde befinner sig och hur stödet bör utformas.

Strukturen på programmet bygger på följande processteg:

- Komma i gång i processen
- Vara på väg i processen
- Processen är nästan avslutad

En person kan befina sig i olika processteg samtidigt. Vid kartläggningssamtalet kan det exempelvis framgå att en vuxen person har kommit igång i processen när det gäller ett livsområde (t ex boende) medan processen för samma person nästan är avslutad när det gäller ett annat livsområde (t ex fritid).

Figuren nedan redogör hur processtegen kan se ut i förhållande till individens mål samt grad av delaktighet och självständighet.

Figur 2: Beskrivning av processteg i förhållande till individens mål samt grad av självständighet och delaktighet
*Se fig. 1 för beskrivning av viktiga kriterier på livskvalitet och viktiga livsområden.

3 Komma igång i processen

För *brukaren* startar nu en process som ska leda fram till en förändrad livssituation. Motivation och medvetenhet skiftar. För att starta upp processen och ta ställning till hur en ökad vuxentillvaro kan se ut är information och ökad insikt viktiga delar för brukaren.

För *familjen* startar också en process som leder till en förändrad livssituation. Graden av förändring beror på hur omfattande stöd brukaren har haft och har, samt hur relationen ser ut när processen startar. Det finns allt från familjer som haft omfattande stöd till de familjer som haft en gles kontakt och få insatser från habiliteringsverksamheten.

Nu startar ett *samarbete* som kommer att ha en viktig roll när det gäller att understödja processen för brukaren och familjen. Nätverket kan bidra med olika perspektiv på den brukarens process.

3.1 Komma igång i processen – underlättande faktorer

Underlättande faktorer - brukaren	Underlättande faktorer - familjen	Underlättande faktorer - samarbete
<ul style="list-style-type: none">• Brukaren fångar den egna motivationen• Brukaren träffar andra ungdomar i liknande situation• Brukaren möter förebild/mentor som är mer etablerad vuxen• Brukaren har tillgång till anpassad information om samhällets stöd och livsområden• Brukaren vänjer sig att göra aktiviteter själv (ev med stödperson).• Brukaren har tillgång till vuxen person som kan följa brukarens process och understödja mål.• Brukaren har god självkännetdom och insikt i konsekvenser av funktionsnedsättningen.	<ul style="list-style-type: none">• Familjen får information om transitionsprocessens olika faser och vilket stöd man kan få.• Familjen får information om vanliga reaktioner hos föräldrar och syskon när barn blir vuxna och vad som kan vara annorlunda när det handlar om unga som har en funktionsnedsättning.• Familjen får stöd i att skapa en bild över hur personens vuxenliv kan gestalta sig genom information om samhällets stöd, hur tillvaron ser ut för andra vuxna med liknande funktionsnedsättningar och deras närstående.• Om familjen, men inte brukaren, är beredd att starta upp en process, finns goda erfarenheter av att stödja föräldrar och syskonen att motivera brukaren och understödja positiva processer hos honom/henne.• Familjen känner sig trygg med kunskap om brukarens starka och svaga sidor och därmed behov och stöd.	<ul style="list-style-type: none">• Både viktiga personer för brukare och professionella ingår i nätverket. Övriga adjungeras vid behov längs vägen.• En samordnare för nätverket är utsedd.• Tydlig rollfördelning och uppgift om vem som gör vad.• Samsyn när det gäller hur man understödjer vuxenblivandet för brukaren.• Samarbet(a)e runt personens (utvecklingsmöjligheter) möjligheter till självständighetsutveckling inom viktiga livsområden; fritid, arbete/sysselsättning, utbildning, vård och omsorg samt bostad.• Samordnad plan initieras vid behov.• Brukaren upplever att han/hon styr utvecklingen i planeringen

Figur 3: Underlättande faktorer – Komma igång i processen

3.2 Komma igång i processen – tänkbara insatser

Fokus på insatserna är motivation, kunskap och information för att personen ska kunna göra egna val och sätta upp mål. Habiliteringsverksamhetens roll är att intervensera i habiliteringsprocessen genom att ge kunskap och information i fas med den enskilde och familjen.

Brukaren- information

- Anpassad skriftlig och muntlig information till brukaren om övergång till vuxenliv och hur habiliterande insatser kan utformas. Skriftlig information på lättläst svenska vid 16 år. Information om vuxenverksamhet/nytt professionellt nätverk enligt lokalt utarbetad checklista.
- Information om förändringar inom sociala sammanhang (professionellt stöd, olika samarbetspartners och brukarens egna relationer, skolkamrater osv.) Tex behov av att ta ställning till god man.
- Tillgång till egen kortfattad skriftlig personlig information utifrån funktionsnedsättning som kan behövas inför nya kontakter, egen vård mm.
- Erbjudande om en genomgång av diagnos/ funktionsnedsättning och vid behov nya funktionsbedömningar.

Brukaren- individuella insatser

- Erbjudande (vid behov) om kartläggning/utredning av kognitiva och rörelserelaterade funktioner för att bedöma/ta ställning till hur aktivitet och inflytande kan understödjas
- Erbjudande om samtal inför habiliteringsplanering om önskat framtida läge. Mål och delmål att arbeta vidare med i processen, men som kan komma att revideras.
- Erbjudande (kontinuerligt) av enskilda samtal kring diagnos, självkänsla, vuxenblivande
- Erbjudande (kontinuerligt) om egen medicinsk information
- Vägledning mot vuxenlivet - erbjudande om mentor
- Konkret framtidsplanering inför övergång till vuxenlivet (hemliv och boende, arbete/sysselsättning, delaktighet i ekonomiska frågor, kunskap om samhällsservice samt förutsättningar för att främja delaktighet och medbestämmande).

Brukaren- insatser i grupp

- Erbjudande om att delta i grupp med syfte att diskutera frågor kring livsområden i processen mot vuxenblivande
- Erbjudande om att delta i grupp 13-16 år med inriktning personlig social utveckling

Familjen - insatser

- Erbjudande till föräldrar/familj att ingå i kurs och information tillsammans med andra föräldrar.
- Temaföreläsning "Mitt barn blir tonåring – vad kan det innebära?"
- Tydliggörande av familjens resp. brukarens förväntningar om framtiden. Tillsammans undersöka/diskutera olika roller och ansvarsfördelning mellan vårdgivare, brukare och dennes nätverk. Tydliggöra att den enskilde efter sin förmåga eller med stöd av sitt nätverk blir alltmer delaktig och övertar ansvaret
- Information till familjer om samhällets stöd med inriktning mot ungdoms- och vuxenlivet

Familjen - information

- Anpassad skriftlig och muntlig information om övergången till vuxenliv och hur habiliterande insatser kan utformas. Skriftlig information på lättläst svenska vid 16 år.
- Information om vuxenverksamhet/nytt professionellt nätverk enligt lokalt utarbetadchecklista
- Information till föräldrar om barns/ungdomars delaktighet (ges tidigt och upprepas när fokus ändras från föräldrar till ungdomen själv)
- Information om hur föräldrar kan stödja ungdomen i vuxenblivandet

Samordning av insatser

- Samordnad plan kopplad till aktuella livsområden.
- Samarbeta med och samordna kontakter med myndigheter och personens omgivning.
- Samarbeta med och samordna familj, kommun och föreningsliv för att möjliggöra deltagande i fritidsaktiviteter. Påverka kommuner och föreningar att anordna fritidsaktiviteter som är tillgängliga samt bidra med kunskap om funktionsnedsättningar

Figur 4: Tänkbara insatser- Komma igång i processen

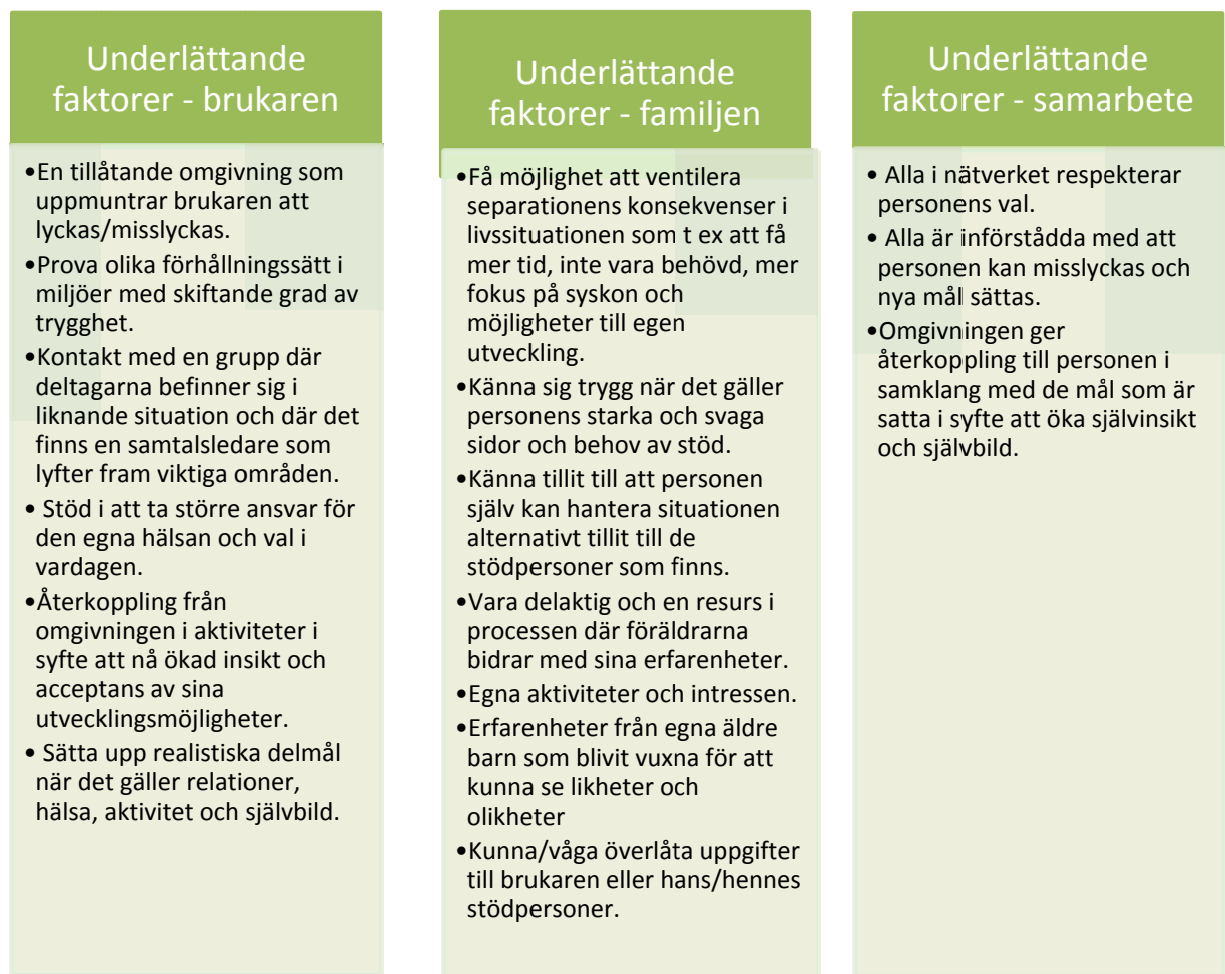
4 Vara på väg i processen

4.1 Vara på väg i processen – underlättande faktorer

Den här delen präglas av förändring och utveckling där brukaren och familjen går från ett utvecklingssteg till ett annat eller från en roll till en annan. Målet är att den enskildes självständighet ökar genom erfarenheter, kunskap om sig själv med sina starka och svaga sidor. *Brukaren* är nu mer motiverad och aktiv i planeringen inför vuxenlivet. Brukaren utforskar och provar olika förhållningssätt och aktiviteter samt upplever att han/hon utvecklas och tar nya steg. I processen kan detta t ex innebära ett steg framåt men också steg bakåt – för att sedan eventuellt ta ytterligare ett steg framåt.

Samtidigt som brukaren utforskar och provar nya förhållningssätt i tillvaron har *familjen* samma uppgift.

Gällande *samarbete är* Nätverkets roll i den här delen av processen är att tillsammans understödja att personen får utforska och prova utifrån de mål som är satta. Att prova och utforska innebär inte att alltid lyckas – detta är alla parter införstådda med. Nätverket finns som ett stöd vid landning. En viktig uppgift för nätverket är att förebygga isolering och utanförskap genom att tillsammans med personen föreslå olika former av arbete/sysselsättning/referensgrupp/fritidsgrupp osv.

Figur 5: Underlättande faktorer - *Vara på väg i processen*

4.2 Vara på väg i processen – tänkbara insatser

Habiliteringsverksamheten har en viktig roll när det gäller att undersöka olika strategier tillsammans med brukaren inom olika områden som han/hon inriktar sig mot. Både familjen och brukaren kan också här ha behov av stöd i frigörelseprocessen.

Brukaren - information

- Lokalt utarbetat brev med samhällsinformation till alla ungdomar och familjer (lättläst)
- Ev skriftlig information till individen vid avslut av kontakt med BUH
- Information om förändringar inom sociala sammanhang (professionellt stöd, olika samarbetspartners och brukarens egna relationer, skolkamrater osv.), t ex behov av att ta ställning till god man.

Brukaren- individuella insatser

- Vägledning mot vuxenlivet - erbjudande om mentor
- Erbjudande om kunskap kring / att tillsammans utforska och utarbeta strategier för att brukaren skall kunna ta ansvar för den egna hälsan i högre grad - hälsosamtal där det är möjligt
- Erbjudande om insatser för fungerande strategier och anpassningar runt önskade aktiviteter
- Erbjudande om "framtidsplan", Habiliteringsplan/LSS-plan (inför övergången till vuxenlivet bör en konkret framtidsplanering innefatta hemliv och boende, arbete/sysselsättning, delaktighet i ekonomiska frågor och kunskap om samhällsservice, samt förutsättningar för att främja delaktighet och medbestämmande)
- Erbjudande om kontakt med vuxenhabilitering vid behov
- Medverkande vid medicinsk överföring till annan vårdgivare
- Erbjudande om stöd i förändrade kommunikationssätt (vid behov)

Brukaren- insatser i grupp

- Erbjudande om möjlighet att möta andra ungdomar i samtal/aktivitet i syfte att diskutera frågor kring tex livsområden i processen såsom skola/arbete, fritid, hälsa, boende, ekonomi)
- Erbjudande om grupp 16-18 år, att tala för sig själv, relationer och samlevnad

Familjen - insatser

- Erbjudande om fortsatta samtal med familjen och den enskilde runt frigörelseprocessen (vid behov)
- Uppföljning av kurs/grupp för föräldrar.
- Syskongrupper

Familjen - information

- Information till föräldrar om barns/ungdomars delaktighet. Information ges tidigt och upprepas när man ändrar fokus från föräldrar till ungdomen själv.
- Information till föräldrar om hur föräldrar kan stödja ungdomen i vuxenblivandet

Samordning av insatser

- Samordnad plan kopplad till aktuella livsområden
- Samarbeta med och samordna kontakter med myndigheter och personens omgivning
- Samarbeta med och samordna med familj, kommun och föreningsliv för att möjliggöra deltagande i fritidsaktiviteter. Påverka kommuner och föreningar att anordna fritidsaktiviteter som är tillgängliga samt bidra med kunskap om funktionsnedsättningar.

Figur 6 Tänkbara insatser - Vara på väg i processen

5 Steg 3 – Processen är nästan avslutad

5.1 Processen är nästan avslutad – underlättande faktorer

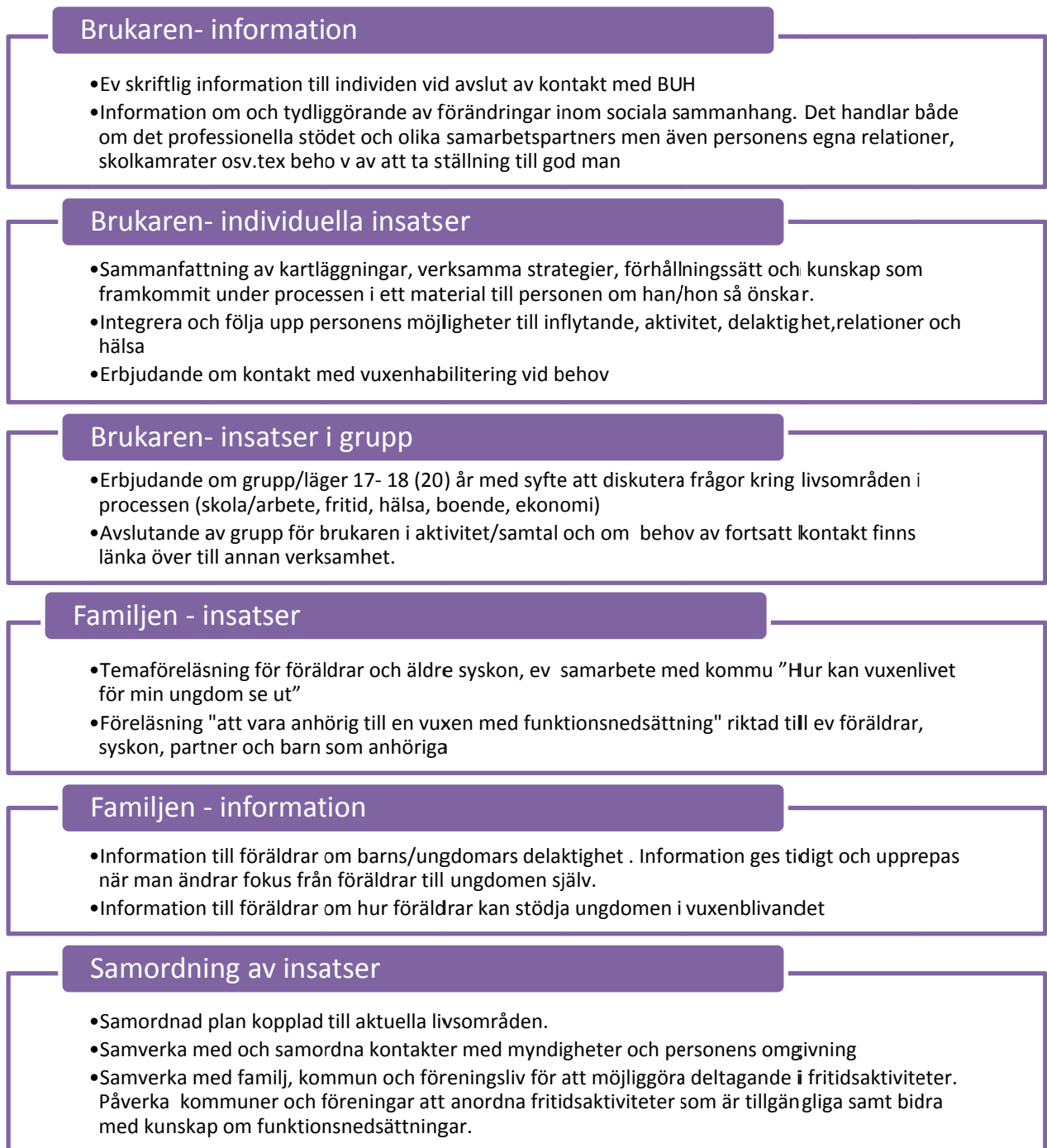
Den här fasen handlar om att befästa det verksamma. *Brukaren* är nu i starten på sitt vuxenliv. Nu skall förvärvad kunskap, förhållningssätt och strategier befästas. Det kan komma bakslag när ”smekmånaden” är över. *Familjen* har nu mindre fokus på den enskilde och relationen har en mer vuxen karaktär. *Samarbete* sker utifrån individens behov.

Figur 7: Underlättande faktorer – *Processen är nästan avslutad*

5.2 Processen är nästan avslutad – tänkbara insatser

Habiliteringsinsatserna här handlar om att integrera förvärvade kunskaper, strategier och anpassningar i den nya tillvaron.

Figur 8: Tänkbara insatser - nästan framme

6 Referenser

Bohlin, L., Brolin, C., Folkesson, C., Grenås, B., Nilsson, K., Philis, A., & Thörnlund, M. (2007). Nationellt habiliteringsprogram för att understödja övergång från barn till vuxen. Föreningen Sveriges Habiliteringschefer.

Holmberg, C., & Höglin, R. (2005). *Transition - om övergången från tonår till vuxenliv*. Växjö: Grafiska Punkten.

Karlsson, I., von Schantz, I., Ingbrant, K., & Rudervall, U. (2011). *Nationellt Habiliteringsprogram för att understödja unga vuxna i processen till ett eget liv och till delaktighet i samhället*. Föreningen Sveriges Habiliteringschefer.

RBU; Landstinget i Uppsala län. (2010). *Ge mig vingar som bär– om transitionsprocessen mot vuxenlivet (Guide till föräldrar och andra betydelsefulla vuxna)*.

Socialstyrelsen. (2008). *Samverkan i re/habilitering – en vägledning*.

Socialstyrelsen. (2010). *Alltjämt ojämlikt! Levnadsförhållanden för vissa personer med funktionsnedsättning*.

Socialstyrelsen. (2011). *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete*. Socialstyrelsen.

Stewart, D., Freeman, M, Healy, H., Gaffney, J., Forhan, M., Young, N., o.a. (2009). *The Best Journey to Adult Life*.

<http://transitions.canchild.ca/en/OurResearch/resources/BJAmodelandbestpracteguidelinespdf2009.pdf>

Bilaga 1: Några vanliga frågor inför vuxenlivet – förslag på frågor som kan användas i informationsbrev till 16-åringar och deras föräldrar

Vilka möjligheter har du att få ett arbete?

Det finns olika möjligheter att få arbete och det finns särskilt stöd att få. Om du kan få arbete eller inte beror på hur det ser ut i samhället och på arbetsmarknaden. Arbete kan vara att ha en anställning där arbetsgivaren betalar hela lönen. Arbete kan vara att ha en anställning med lönebidrag. Staten betalar då en del av lönen till arbetsgivaren. Det finns även annat särskilt stöd som Arbetsförmedlingen kan berätta om. För ungdomar som har funktionsnedsättningar finns en särskild arbetsförmedling – Arbetsförmedlingen Unga Funktionshindrade - som ligger vid Globen. Där kan du som har aktivitetsersättning från Försäkringskassan få extra stöd. Aktivitetsersättning kan du ha om du är mellan 19-29 år. Du som inte har aktivitetsersättning får vara högst 24 år för att få stöd på Arbetsförmedlingen Unga Funktionshindrade, telefon 077-160 00 00. Samhall är ett företag som ska skapa meningsfulla arbeten för personer med funktionsnedsättningar. Arbetsförmedlingen kan berätta mer om Samhall, www.samhall.se. På Arbetsförmedlingens webbplats finns information om särskilda insatser för personer med nedsatt arbetsförmåga. Adressen är www.arbetsformedlingen.se. Deras kundtjänst har telefon 0771-416 416. Ungdomar med utvecklingsstörning eller autism har rätt till sysselsättning som kommunen ska hjälpa till med. Det kallas daglig verksamhet enligt LSS – lag om stöd och service för vissa funktionshindrade. Ansökan om daglig verksamhet gör du hos kommunens LSShandläggare/ biståndsbedömare. Daglig verksamhet kan vara en verksamhet i särskilda lokaler med handledare. Daglig verksamhet kan även vara på en vanlig arbetsplats med stöd av personal. Kommunens LSShandläggare/ biståndsbedömare kan ge mer information.

Försörjning om du inte har arbetsinkomst

Aktivitetsersättning

För att få aktivitetsersättning ska din arbetsförmåga vara nedsatt. Du som är mellan 19 - 29 år kan ansöka om aktivitetsersättning hos Försäkringskassan. Du kan få ersättning tidigast från och med juli månad det år du fyller 19 år. Du kan få aktivitetsersättning för längst tre år i taget. Försäkringskassan kan hjälpa till att planera olika aktiviteter som ska hjälpa dig att utveckla dina förmågor och kunskaper. Exempel på aktiviteter är att vara med i en förening, ägna sig åt en hobby eller social träning för att lära sig dagliga rutiner. Det kan också vara grundläggande utbildning eller kontakter med arbetslivet. Unga människor som arbetar på en daglig verksamhet brukar ha aktivitetsersättning. Om din funktionsnedsättning gör att du behöver längre tid för att avsluta skolan kan du få aktivitetsersättning under tiden.

Vad är bostadstillägg?

Bostadstillägg är ett bidrag till din hyra. Du som har aktivitetsersättning kan ansöka om bostadstillägg. Hur stort bostadstillägget blir beror på hur mycket du betalar i hyra och hur stora inkomster du har. Du ansöker om bostadstillägg hos Försäkringskassan.

Vem kan få handikappersättning?

Om du har en funktionsnedsättning som gör att du behöver extra hjälp eller har merkostnader kan du ansöka om handikappersättning hos Försäkringskassan. Merkostnader är extra kostnader som du har på grund av din funktionsnedsättning eller sjukdom. Du kan få handikappersättning från och med juli månad det år du fyller 19 år.

Vad är studiehjälp?

Studiebidrag

Du som går på gymnasiet, folkhögskola eller komvux och är under 20 år kan från 16 års ålder få studiebidrag. Studiebidraget betalas ut för september – december och januari – juni, det vill säga 10 månader om året. Du behöver inte ansöka om studiebidraget om du studerar i Sverige.

Extra tillägg och inackorderingstillägg

Om din familj har låga inkomster kan ni ansöka om extra tillägg. Det finns också ett inackorderingstillägg att söka om du inte kan bo hemma när du studerar. Du kan hitta mer information om studiehjälp på Centrala studiestödsnämndens webbplats, www.csn.se

Rg-bidrag

Ett annat bidrag som finns att ansöka om är Rg-bidrag. Det är för dig som går på ett riksgymnasium. Det finns riksgymnasium för elever som är döva eller hörselskadade samt för elever som har stora rörelsehinder. Syokonsulenten på din skola kan berätta mer om riksgymnasierna.

Vad är förlängt barnbidrag?

Ungdomar som går kvar i grundskola eller särskola efter 16 års ålder kan få förlängt barnbidrag. Det förlängda barnbidraget betalas ut 12 månader/år. Det är skolan som ska lämna uppgifter till Försäkringskassan.

Hur skaffar du en bostad?

Egen lägenhet

Om du vill bo i en egen lägenhet så söker du detta via bostadsförmedlingen eller ett

bostadsföretag. Om du behöver hjälp i din bostad till exempel hemtjänst eller personlig assistans, kan du ansöka om det hos kommunens LSS-handläggare/biståndsbedömare.

Gruppbostad

Bostad med särskild service eller annan särskilt anpassad bostad är en insats du kan söka enligt LSS. Bostad med särskild service kallas också gruppbostad. Gruppbostad söker du hos kommunens LSS-handläggare/biståndsbedömare. Om du bor i en gruppbostad ska du få omvårdnad och stöd utifrån dina behov och önskemål.

Annat

Finns det korttidsvistelse för vuxna?

Ja, det finns möjlighet till korttidsvistelse även för vuxna personer. Korttidsvistelse kan vara på ett korttidshem eller att åka på läger eller liknande. LSS-handläggare/biståndsbedömare i din kommun kan lämna mer information.

Vad är en kontaktperson?

En kontaktperson är en medmänniska som ska vara som en kompis och ett stöd i olika situationer. En kontaktperson ska vara en person som du kan umgås med. Kontaktpersonen kan till exempel besöka dig hemma. Ni kan också göra olika saker tillsammans, till exempel gå på bio, fotboll eller ta en fika på stan. LSS-handläggaren/biståndsbedömaren i din kommun kan lämna mer information.

Vad är en ledsagare?

En ledsagare kan följa med dig på fritids- och kulturaktiviteter om du behöver hjälp. Ledsagaren kan till exempel följa med dig så att du kan träffa dina vänner, gå på dans eller följa med dig till något annat som du tycker om att göra. LSS-handläggaren/biståndsbedömaren i din kommun kan lämna mer information.

Var kan du hitta saker att göra på din fritid?

I några kommuner finns fritidskonsulenter som vet vad som finns att göra på fritiden.

Vart vänder du dig med frågor om sex och samlevnad?

När du har frågor om sex och samlevnad kan du vända dig till ungdomsmottagningen. Där kan du också få hjälp med preventivmedel. Åldersgränsen på de flesta ungdomsmottagningar är 12 – 23 år. På en ungdomsmottagning arbetar oftast läkare, barnmorska och kurator. Du kan läsa mer om ungdomsmottagningarna på din kommuns webbplats.

Hur gör du när du blir myndig (fyller 18 år) om du behöver hjälp med dina pengar och att bevaka dina rättigheter?

Du själv eller någon nära släkting kan ansöka om en god man. Ni ansöker om en god man hos överförmyndaren i din kommun eller hos tingsrätten. Det är överförmyndaren som tillsätter den gode mannen. Du kan själv ha förslag på vem som ska vara god man. Ibland räcker det med att du ger en fullmakt till någon som kan hjälpa till i olika frågor. Då behöver du ingen god man. Överförmyndaren i din kommun kan lämna mer information.

Vad gäller angående värnplikt – att göra lumpen?

Sedan den 1 juli 2010 är man inte längre skyldig att mönstra och det är numera frivilligt att tjänstgöra i försvaret. Läs mer på www.rekryteringsmyndigheten.se/18ar

Om att ta körkort

Du behöver ett körkortstillstånd för att få börja övningsköra. Alla har rätt att ansöka om körkortstillstånd men alla får inte tillstånd. För att ta körkort krävs att du ska vara lämplig att vara bilförare. Du får inte ha en sjukdom eller en funktionsnedsättning som innebär en trafiksäkerhetsrisk. Om du är tveksam till om du kan få körkortstillstånd kan du på ansökningsblanketten kryssa i att du vill ha förhandsbesked om körkortstillstånd. Du ansöker om körkortstillstånd hos Transportstyrelsen. När du ansöker får du fylla i en hälsodeklaration. Om Transportstyrelsen behöver mer information kan de be dig att skicka in ett intyg från en specialistläkare. Ett körkort kan vara förenat med ett villkor, till exempel att föraren enbart får köra bilar som är utrustade på ett visst sätt, exempelvis med automatväxel. Transportstyrelsen kan lämna mer information. Det finns en webbplats med information om körkort www.korkortsportalen.se Där finns information även på lättläst samt alla blanketter. Transportstyrelsens kundtjänst har telefonnummer 0771-81 81 81, texttelefon 019-19 26 30. En del trafikskolor har anpassad utbildning för personer med funktionsnedsättningar. Körkortsboken finns på lättläst, inläst på cd-skiva och på teckenspråk. Hos Sveriges Trafikskolors Riksförbund kan du beställa körkortsboken. Webbadressen är www.str.se. Telefon 0418-40 10 00.

Sjukvård

När du har frågor om hälsa och vård ska du vända dig till din husläkare. Om det behövs kan sedan husläkaren remittera vidare till olika specialister.

Tandvård

Tandvården är gratis till och med det år du fyller 19 år. Om du är över 19 år och har rätt till stöd via LSS – lagen, har du rätt till billigare tandvård. För att få det behöver du ett tandvårdsstödsintyg som kommunens LSS-handläggare eller biståndshandläggare kan skriva. Du betalar en patientavgift. Avgiften ingår i högkostnadsskyddet för öppen hälso- och sjukvård. Detta innebär att du ska betala högst 900 kronor under en 12-månadersperiod. Du kan läsa om tandvårdsstödet på webbadressen www.varguiden.se Tandvårdsenhetens telefonnummer är 08-123 131 30. Om du inte har rätt till stöd via LSS får du ett allmänt tandvårdsbidrag. Allmänt tandvårdsbidrag med 300 kr per år får du från 1 juli det år du fyller 20 till det år du fyller 29. Därefter är bidraget 150 kr per år. Tandläkaren eller tandhygienisten ansöker om bidrag hos Försäkringskassan.

Kan du få hjälp från habiliteringen även när du blir vuxen?

Ersättningar till anhöriga

Tillfällig föräldrapenning efter 16 år

Föräldrar till barn som omfattas av LSS kan få tillfällig föräldrapenning för ett barn som fyllt 16 men inte 21 år om föräldern behöver stanna hemma från arbetet på grund av barnets sjukdom. Du som är förälder kan alltså få ersättning när ditt barn med en långvarig sjukdom eller funktionsnedsättning blir akut sjukt i en annan sjukdom eller om grundsjukdomen förvärras. Om barnet har fyllt 21 år och går i särskolans gymnasieutbildning eller annan särskild gymnasieskola för rörelsehindrade kan tillfällig föräldrapenning betalas ut till och med vårterminens slut det år barnet fyller 23 år.

När upphör vårdbidraget?

Vårdbidraget upphör från och med juli månad det år ungdomen fyller 19 år.

Allvarligt sjukt barn

Föräldrar till ett allvarligt sjukt barn under 18 år kan få tillfällig föräldrapenning under ett obegränsat antal dagar. Det gäller när barnet är så allvarligt sjukt att det finns ett påtagligt hot mot barnets liv. Mer information hittar du på Försäkringskassans webbplats www.forsakringskassan.se

Bilaga 2: Shiers modell – en modell av delaktighet i fem nivåer

Modellen har utarbetats av H. Shier och syftar till att öka barns delaktighet. Målet är att barnet successivt ska öka sin självständighet och vara, utifrån sina förutsättningar, så delaktig som möjligt i sin habiliteringsprocess.

Utdrag ur artikel: Shier, H. (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. Children & Society Vol 15 pp 107 – 117. Översättning och bearbetning av delar av Shier's artikel (2001), Christina Renlund.

1. Barn blir lyssnade till

Barn som själva aktivt uttrycker sig blir lyssnade på av ansvariga vuxna. På denna nivå finns inga organiserade sätt eller metoder för att hjälpa eller stödja barn att uttrycka sig. Det finns också föreställningar om att barn inte kan uttrycka sin åsikt eller att barn inte kan eller vill delta i beslutsfattande. Forskning och erfarenhet visar att detta inte stämmer. Tvärtom uttrycker många barn en önskan om mer delaktighet.

2. Barn får stöd i att uttrycka sina synpunkter

Skillnaden mellan nivå ett och två är att på den här nivån söker man barns uppfattningar och barn får stöd att uttrycka sig. Det kräver ett medvetet förhållningssätt från vuxna och många sätt som hjälper barn att uttrycka sig. Det finns många orsaker till att barn inte uttrycker sina tankar och synpunkter. Det handlar både om barnet själv och om vuxna runt barnet. Och barn är inga experter på att uttrycka sig, de behöver hjälp.

3. Barns åsikter och synpunkter beaktas

På denna nivå vägs det barn säger in i planering av åtgärder och beslut. Det betyder inte att barn är beslutsfattare eller att beslut alltid är i enlighet med barnets önskemål. Barns åsikter är en del i det som påverkar beslut, men det är vuxna som ansvarar för beslut. Det är viktigt att barnet får information om vilka beslut som fattas och förklaringar till varför ett visst beslut fattats. Detta är speciellt viktigt då beslut fattas som inte är i enlighet med de åsikter och önskemål som barnet själv uttryckt.

4. Barn är involverade i beslutsfattande processer

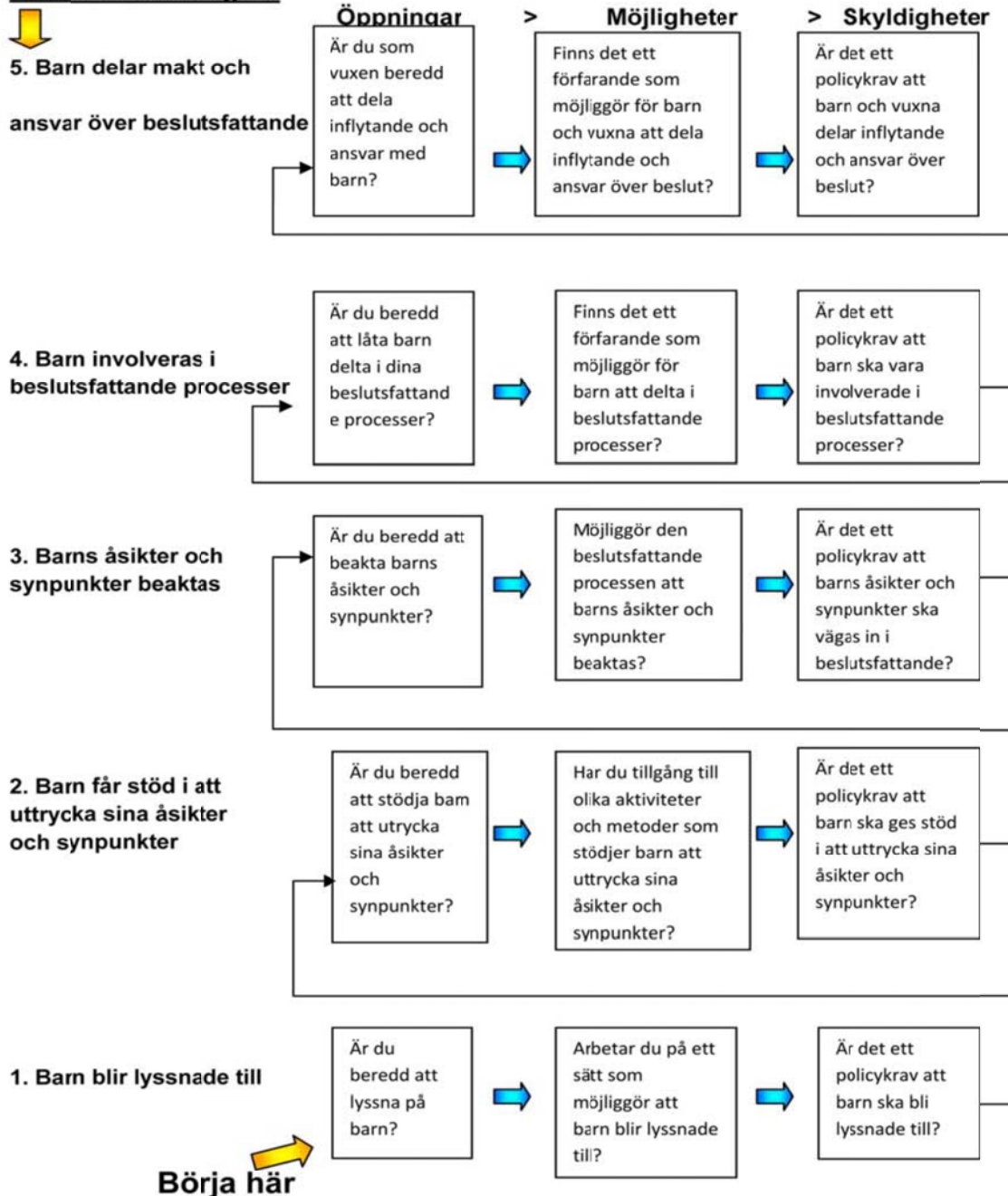
På denna nivå tas steget från konsultation till att barn är direkt och aktivt med i beslut där beslut fattas. Skillnaden mellan nivå tre och fyra är att den vuxne på nivå tre frågar efter barnets åsikter som en del i underlag till beslut. På nivå fyra däremot är barn delaktiga i hela processen av planering och beslutsfattande.

5. Barn delar makt och ansvar för beslutsfattande

På denna nivå delas makt och ansvar fullt ut mellan barn och vuxna, något som innebär att vuxna får avsäga sig en del av sin makt.

BARN OCH UNGAS VÄG TILL DELAKTIGHET – EN MODELL

Nivåer av delaktighet

Modellen hämtad ur: Shier, H. (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Children & Society Vol 15 pp 107 – 117*. (Översättning: Sverre Nyborg Warner för projektet Egen Växtkraft)